DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)
den 2 oktober 2003 *

I mål C-176/99 P,

ARBED SA, Luxemburg (Luxemburg), företrätt av A. Vandencasteele, avocat,

klagande,

angående överklagande av dom meddelad den 11 mars 1999 av förstainstansrätten (andra avdelningen i utökad sammansättning) i mål T-137/94, ARBED mot kommissionen (REG 1999, s. II-303), i vilket det förs talan om upphävande av denna dom,

i vilket den andra parten är:

Europeiska gemenskapernas kommission, företrädd av J. Currall och W. Wils, båda i egenskap av ombud, biträdda av J.-Y. Art, avocat, med delgivningsadress i Luxemburg,

svarande i första instans,

* Rättegångsspråk: franska.

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Wathelet samt domarna D.A.O. Edward, A. La Pergola, P. Jann (referent) och S. von Bahr,

generaladvokat: C. Stix-Hackl,
justitiesekreterare: avdelningsdirektören M.-F. Contet,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att parterna har avgivit muntliga yttranden vid förhandlingen den 31 januari 2002,

och efter att den 26 september 2002 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 ARBED SA har, genom ansökan som inkom till domstolens kansli den 11 maj 1999, med stöd av artikel 49 i EKSG-stadgan för domstolen överklagat förstainstansrättens dom av den 11 mars 1999 i mål T-137/94, ARBED mot

kommissionen (REG 1999, s. II-303) (nedan kallad den överklagade domen), i vilken förstainstansrätten till viss del ogillade ARBED SA:s talan om delvis ogiltigförklaring av kommissionens beslut 94/215/EKSG av den 16 februari 1994 om ett förfarande för tillämpning av artikel 65 i EKSG-fördraget angående avtal och samordnade förfaranden bland europeiska stålbalksproducenter (EGT L 116, s. 1) (nedan kallat det omtvistade beslutet). I beslutet påförde kommissionen klaganden böter med stöd av nämnda artikel 65.

Bakgrund och det omtvistade beslutet

2 Det framgår av den överklagade domen att den europeiska stålindustrin från och med år 1974 drabbades hårt av en minskad efterfrågan som ledde till problem i form av överskott i utbudet och överproduktion samt en låg prisnivå.

3 Efter att ha försökt hantera krisen genom att företagen frivilligt gjorde ensidiga åtaganden i fråga om utbudet av stålvolymer på marknaden och minimipriser (Simonetplanen), och genom att riktpriser och minimipriser fastställdes (Davignonplanen, Eurofer 1-avtalet) konstaterade kommissionen år 1980 att det förelåg en påtaglig krissituation i den mening som avses i artikel 58 i EKSG-fördraget, och föreskrev obligatoriska kvoter för produktionen av bland annat stålbalkar. Nämnda gemenskapssystem upphörde att gälla den 30 juni 1988.

4 Kommissionen hade redan dessförinnan i flera meddelanden och beslut tillkännagivit att kvoteringssystemet skulle överges, varvid den erinrat om att upphörandet av detta system innebar en återgång till en marknad med fri konkurrens mellan företagen. Sektorn kännetecknades emellertid även fortsättningsvis av överproduktion som enligt de sakkunniga omgående måste minskas i sådan omfattning att företagen kunde möta konkurrensen på världsmarknaden.

5 Efter det att kvoteringssystemet hade upphört införde kommissionen ett övervakningssystem som innebar att statistik över tillverkning och leveranser samlades in, att utvecklingen på marknaderna följdes upp och att företagen regelbundet tillfrågades om situationen och tendenserna på marknaden. Företagen inom sektorn, däribland vissa medlemmar i branschsammanslutningen Eurofer, hade därför regelbunden kontakt med GD III (kommissionens generaldirektorat för inre marknad och industripolitik) (nedan kallat GD III) inom ramen för samrådsmötena. Övervakningssystemet upphörde den 30 juni 1990 och ersattes av ett system för individuell och frivillig information.

6 I början av år 1991 utförde kommissionen olika kontroller vid ett antal stålföretag och företagssammanslutningar inom denna sektor. Den 6 maj 1992 tillställdes dessa ett meddelande om anmärkningar. Förhör hölls i början av år 1993.

7 Kommissionen antog den 16 februari 1994 det omtvistade beslutet. I detta beslut slog kommissionen fast att sjutton europeiska stålföretag och en företagssammanslutning hade deltagit i en rad överenskommelser, beslut och samordnade förfaranden för prisfastställelse, uppdelning av marknader och utbyte av konfidentiell information på gemenskapsmarknaden för stålbalkar i strid med artikel 65.1 i EKSG-fördraget. Genom beslutet påfördes fjorton företag böter för överträdelser som skett mellan den 1 juli 1988 och den 31 december 1990.

Förfarandet vid förstainstansrätten och den överklagade domen

8 Klaganden väckte talan vid förstainstansrätten den 8 april 1994 och yrkade bland annat att det omtvistade beslutet skulle ogiltigförklaras.

9 Förstainstansrätten biföll delvis klagandens talan i den överklagade domen, och sänkte därvid böterna som påförts klaganden.

Parternas yrkanden

10 Klaganden har yrkat att domstolen skall

— upphäva förstainstansrättens dom, och

— i första hand, eftersom målet är färdigt för avgörande, ogiltigförklara det omtvistade beslutet och förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna i båda instanserna, och i andra hand återförvisa målet till förstainstansrätten och fatta beslut om rättegångskostnaderna vid ett senare tillfälle.

11 Kommissionen har yrkat att domstolen skall

— ogilla överklagandet,

— fastställa den överklagade domen i dess helhet, och

— förplikta klaganden att ersätta rättegångskostnaderna.

Grunderna för överklagandet

12 Klaganden har åberopat följande fem grunder till stöd för överklagandet:

1) Förstainstansrätten har inte vidtagit någon åtgärd mot det förhållandet att klaganden inte erhöll något meddelande om anmärkningar, vilket utgör ett åsidosättande av rätten till försvar under det administrativa förfarandet.

2) Förstainstansrätten har gjort en oriktig bedömning av protokollet från det sammanträde under vilket det omtvistade beslutet antogs, såvitt gäller det antal ledamöter som krävdes för beslutsförhet.

3) Förstainstansrätten har felaktigt ansett att det omtvistade beslutet hade bestyrkts i vederbörlig ordning, vilket utgör ett åsidosättande av principen om att väsentliga formföreskrifter skall iakttas.

4) Förstainstansrätten har åsidosatt rätten till försvar under förfarandet vid densamma.

5) Förstainstansrätten har åsidosatt artikel 65 i EKSG-fördraget.

Överklagandet

Den första grunden

13 I den första grunden åberopas att rätten till försvar under det administrativa förfarandet har åsidosatts. Denna grund riktar sig mot artiklarna 94—102 i den överklagade domen, i vilka förstainstansrätten prövade punkt 322 i skälen i det omtvistade beslutet.

14 I nämnda punkt 322 anges följande:

"Endast TradeARBED [SA (nedan kallat TradeARBED] deltog i de olika avtalen och förfarandena, men TradeARBED är ett försäljningsbolag som bland annat distribuerar stålbalkar på kommission åt moderbolaget ARBED SA. TradeARBED erhåller en låg procentandel av försäljningspriset för sina tjänster. För att säkerställa likabehandling är detta beslut riktat till ARBED SA, det bolag inom ARBED-koncernen som producerar stålbalkar, och omsättningen av produkterna i fråga avser ARBED:s, och inte TradeARBED:s, omsättning."

15 I punkterna 94 och 95 i den överklagade domen anges följande:

"94 Vad vidare beträffar frågan huruvida kommissionen har åsidosatt sökandens rätt till försvar genom att rikta ett beslut mot sökanden genom vilket den påförs ett bötesbelopp som beräknats på grundval av dess omsättning, utan att först ha skickat ett formellt meddelande om anmärkningar till sökanden eller meddelat sin avsikt att hålla sökanden ansvarig för dotterbolagets

överträdelser, erinrar förstainstansrätten om att de processuella rättigheter som sökanden har åberopat i detta fall säkerställs genom artikel 36 första stycket i EKSG-fördraget. I den artikeln föreskrivs att innan kommissionen tillgriper en sådan ekonomisk sanktion som anges i nämnda fördrag, skall den som saken gäller ges tillfälle att framlägga sina synpunkter.

95 Vad beträffar frågan huruvida ARBED i detta fall gavs tillfälle att framlägga sina synpunkter innan [det omtvistade beslutet] antogs, kan det konstateras att kommissionen under det administrativa förfarandet inte underrättade sökanden formellt om att den hade för avsikt att hålla sökanden ansvarig för TradeARBED:s uppträdande som påtalades i meddelandet om anmärkningar och att följaktligen påföra sökanden ett bötesbelopp som beräknats på grundval av sökandens egen omsättning. Förstainstansrätten anser att en sådan underlåtenhet kan utgöra en brist i förfarandet, som kan skada den berörda partens rätt till försvar."

16 I punkt 96 i den överklagade domen redogjorde förstainstansrätten för ett antal faktiska omständigheter som rör det administrativa förfarandet. Förstainstansrätten angav därefter följande:

"97 Av det ovan anförda framgår bland annat följande: a) ARBED eller TradeARBED har, allt efter omständigheterna, utan åtskillnad besvarat den begäran om upplysningar som kommissionen skickade till TradeARBED, b) ARBED ansåg klart att TradeARBED var dess "försäljningsorgan" eller "försäljningsorganisation", c) ARBED ansåg spontant att meddelandet om anmärkningar, som formellt sett delgavs TradeARBED och som det fick full kännedom om, var riktat till ARBED och befullmäktigade en advokat att försvara bolagets intressen, d) sökandens advokat uppgav sig vara ARBED:s eller TradeARBED:s ombud utan åtskillnad och e) ARBED anmodades att ge kommissionen vissa upplysningar avseende sin omsättning av produkterna under den period då överträdelsen pågick enligt meddelandet om anmärkningar.

98 Av detta drar förstainstansrätten slutsatsen att det under hela det administrativa förfarandet förelåg oklarhet beträffande de båda bolagen ARBED:s och TradeARBED:s respektive roll och ansvar vad beträffar såväl sakfrågor i ärendet (se även det stora antal handlingar bland kommissionens handlingar i ärendet som hänvisar än till ARBED, än till TradeARBED, än till båda bolagen) som processuella aspekter. Denna förvirring kvarstod ända fram till det skriftliga förfarandet vid förstainstansrätten, eftersom sökanden i punkt 1 i ansökan (s. 3) uppgav att den själv (och inte TradeARBED) hade besvarat meddelandet om anmärkningar den 3 augusti 1992 (detta påstående betecknades som ett "skrivfel" och rättades till genom en rättelse från sökandens advokat av den 8 april 1994).

99 Med hänsyn till denna förvirring anser förstainstansrätten även att meddelandet om anmärkningar av nödvändighet hade kommit ARBED:s interna organisation tillhanda, och att ARBED från början tog för givet att kommissionen skulle hålla den ansvarig för dotterbolaget TradeARBED:s handlande. Följaktligen kunde inte ARBED på allvar räkna med att det bötesbelopp som företaget slutligen skulle vara skyldigt att erlägga, i egenskap av ett företag som omfattas av artikel 65 i fördraget, skulle beräknas endast med hänvisning till TradeARBED:s omsättning (se även punkt 12 i meddelandet om anmärkningar, där det hänvisas till ARBED-koncernens omsättning). ARBED fick för övrigt detta bekräftat genom begäran om upplysningar avseende ARBED:s egen omsättning.

100 ARBED har för övrigt haft tillfälle att framlägga sina synpunkter avseende de anmärkningar som kommissionen hade för avsikt att åberopa mot TradeARBED, både genom sitt dotterbolag och genom att två personer vid ARBED:s rättsavdelning deltog i förhöret, biträdda av en advokat som enligt uppgifter i handlingarna i ärendet företrädde båda berörda parter. ARBED har även haft tillfälle vid tidpunkten för begäran om upplysningar avseende ARBED:s omsättning att framlägga sina synpunkter på att kommissionen hade för avsikt att hålla ARBED ansvarigt. I det avseendet har förста-

instansrätten redan konstaterat att sökanden inte kunde tolka denna begäran på något annat sätt än att kommissionen hade för avsikt att hålla den ansvarig för Trade-ARBED:s handlande.

101 Mot bakgrund av samtliga omständigheter i detta mål anser förstainstansrätten att skrivelsen från J. Temple-Lang av den 30 juni 1992, där det underströks att meddelandet om anmärkningar inte var riktat till ARBED och att ARBED av den anledningen tycktes nekas tillgång till handlingarna i ärendet inte av den anledningen åsidosatte sökandens rätt till försvar, även om skrivelsens utformning var beklaglig. Sökanden har för övrigt inte åberopat som grund att den nekades tillgång till handlingarna i ärendet.

102 Mot bakgrund av de särskilda omständigheter som föreligger i detta mål anser förstainstansrätten följaktligen att en sådan brist inte kan medföra att [det omtvistade beslutet] ogiltigförklaras i den del som avser sökanden."

17 Genom den första grunden har klaganden gjort gällande att det var fel av förstainstansrätten att inte bifalla talan på den grund som klaganden åberopat för att det omtvistade beslutet skulle ogiltigförklaras och i vilken det gjordes gällande att kommissionen, efter att ha riktat ett meddelande om anmärkningar till TradeARBED där samtliga anmärkningar fanns angivna, antog detta beslut mot klaganden utan att i förväg underrätta den om sina föresatser eller de skäl som enligt kommissionen motiverade ett sådant ställningstagande och utan att klaganden gavs möjlighet att ange sina synpunkter på dessa föresatser och det formella motivet för dessa.

18 Kommissionen har yrkat att den överklagade domen skall fastställas. Den har gjort gällande att förstainstansrätten har prövat frågan huruvida det förhållandet

att klaganden inte hade givits en formell och uttrycklig underrättelse om kommissionens föresatser att göra den ansvarig för TradeARBED:s beteende skulle kunna anses utgöra ett åsidosättande av rätten till försvar. Efter ett resonemang angående omständigheterna i detta fall kom förstainstansrätten till slutsatsen att klaganden hade givits tillfälle att under förfarandet vid kommissionen yttra sig angående det förhållandet att klaganden gjordes ansvarig för TradeARBED:s beteende.

Domstolens bedömning

19 Domstolen erinrar om att det är en grundläggande gemenskapsrättslig princip att rätten till försvar iakttas i varje förfarande som kan leda till sanktionsåtgärder, särskilt böter eller viten. Denna princip skall iakttas även i förfaranden av administrativ karaktär (dom av den 13 februari 1979 i mål 85/76, Hoffmann-La Roche mot kommissionen, REG 1979, s. 461, punkt 9; svensk specialutgåva, volym 4, s. 315).

20 Enligt denna princip skall ett meddelande om anmärkningar, som kommissionen riktar till ett företag beträffande vilket det avser att vidta en sanktionsåtgärd på grund av åsidosättande av konkurrensreglerna, innehålla de väsentliga omständigheter som åberopas mot detta företag, såsom de faktiska omständigheter som kritiseras, hur dessa omständigheter skall kvalificeras och de bevis som kommissionen grundar sig på, detta för att företaget skall ha möjlighet att framföra sina argument inom ramen för det administrativa förfarande som inletts mot det (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 juli 1970 i mål 41/69, ACF Chemiefarma mot kommissionen, REG 1970, s. 661, punkt 26, svensk specialutgåva, volym 1, s. 457, av den 3 juli 1991 i mål C-62/86, AKZO mot kommissionen, REG 1991, s. I-3359, punkt 29, svensk specialutgåva, volym 11, s. I-249, av den 31 mars 1993 i de förenade målen C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 och C-125/85—C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mot kommissionen, REG 1993, s. I-1307, punkt 135, svensk specialutgåva, volym 14, s. I-111).

21 Mot bakgrund av den betydelse som meddelandet om anmärkningar har skall den juridiska person som kan komma att åläggas böter klart anges i meddelandet, och

det skall vara ställt till denna person (se dom av den 16 mars 2000 i de förenade målen C-395/96 P och C-396/96 P, Compagnie maritime belge transports m.fl. mot kommissionen, REG 2000, s. I-1365, punkterna 143 och 146).

22 I förevarande fall är det ostridigt att meddelandet om anmärkningar inte angav att klaganden skulle kunna komma att åläggas böter. Dessutom var meddelandet om anmärkningar, vilket förstainstansrätten framhöll i punkt 101 i den överklagade domen, inte riktat till klaganden, och klaganden nekades av den anledningen tillgång till handlingarna i ärendet.

23 Trots att det inte har ifrågasatts att klaganden kände till såväl meddelandet om anmärkningar som riktats till dess dotterbolag TradeARBED som det förfarande som pågick mot detta bolag, går det inte att av dessa omständigheter dra slutsatsen att klagandens rätt till försvar inte åsidosattes. Det har nämligen under hela förfarandet förelegat en oklarhet angående vilken juridisk person som skulle åläggas böterna och denna oklarhet hade endast kunnat undanröjas genom ett nytt meddelande om anmärkningar, i vederbörlig ordning riktat till klaganden.

24 Härav följer att förstainstansrätten i punkt 102 i den överklagade domen felaktigt kom till slutsatsen att det av omständigheterna i detta fall följde att ett uteblivet meddelande om anmärkningar riktat till sökanden inte skulle kunna medföra att det omtvistade beslutet ogiltigförklarades i den del som avser sökanden på grund av att rätten till försvar hade åsidosatts.

25 Eftersom talan kan bifallas på den första grunden skall den överklagade domen upphävas utan att det är nödvändigt att pröva de övriga grunderna.

Tvisten i sak

26 Enligt artikel 61 i EKSG-stadgan för domstolen skall domstolen, om överklagandet är välgrundat och det upphäver förstainstansrättens avgörande, själv slutligt avgöra målet, om detta är färdigt för avgörande. Detta är fallet i förevarande mål.

27 Det framgår av punkterna 19—23 i förevarande dom att förevarande talan är välgrundad och att det omtvistade beslutet skall ogiltigförklaras i den del det rör klaganden.

Rättegångskostnader

28 Enligt artikel 122 första stycket i domstolens rättegångsregler skall domstolen, när överklagandet bifalls och domstolen själv slutligt avgör målet, besluta om rättegångskostnaderna. Enligt artikel 69.2 i nämnda rättegångsregler, som enligt artikel 118 i samma rättegångsregler skall tillämpas i mål om överklagande, skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats.

29 Klaganden har yrkat att kommissionen skall förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna. Eftersom kommissionen har tappat målet, skall klagandens yrkanden bifallas såväl vad avser förfarandet vid förstainstansrätten som vid domstolen.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

följande dom:

1) **Förstainstansrättens dom av den 11 mars 1999 i mål T-137/94, ARBED mot kommissionen, upphävs.**

2) **Kommissionens beslut 94/215/EKSG av den 16 februari 1994 om ett förfarande för tillämpning av artikel 65 i EKSG-fördraget angående avtal och samordnade förfaranden bland europeiska stålbalksproducenter ogiltigförklaras i den del det rör ARBED SA.**

3) **Europeiska gemenskapernas kommission skall ersätta rättegångskostnaderna såväl för förfarandet vid förstainstansrätten som vid domstolen.**

Wathelet Edward La Pergola

Jann von Bahr

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 2 oktober 2003.

R. Grass M. Wathelet

Justitiesekreterare Ordförande på femte avdelningen